

Artikkeli

Kilpailukykyloikasta ruutitynnynriin

Metaforat ja affektiivisuus poliittisen kriisin journalismissa

Artikkelissa tarkastellaan Juha Sipilän (kesk.) hallituksen kilpailukykykysopimusprosessia (2015–2016) koskevaa journalismia kielessä esiintyvien metaforien kautta. Tutkimuksemme etenee laskennallisten menetelmien avulla käsittelystä laajasta aineistosta (HS, YLE, STT ja Iltalehti) rajatumman aineiston laadulliseen lähilukuun. Tutkimus käsittelee sitä, millaisena kilpailukykykysopimukseen liittyvä poliittinen prosessi esitettiin kielessä esiintyvien metaforisten ilmausten kautta. Vastamme kahteen tutkimuskysymykseen: Miten kilpailukykykysopimustapausta merkityksellistetään journalismissa sekä mitä metaforilla tehdään journalismin kielessä. Näkökulmanamme on metaforien yhdistäminen affektiivisuuden käsitteeseen, joka ymmärretään tässä tutkimuksessa laajasti kielen kommunikatiivisena ja dialogisena ulottuvuutena. Metaforisessa kielessä on tällöin kyse affektiivisesta merkityksellistämisestä, minkä kautta ohjataan lukijan huomiota, säädellään etäisyyttä ja läheisyyttä suhteessa lukijoihin sekä rakennetaan lukijasuhdetta. Metaforat saavat siis journalismissa niin argumentaatioon kuin lukijasuhteen rakentamiseenkin liittyviä tehtäviä. Kilpailukykykysopimusta jäsennettiin journalismissa erityisesti kolmen metaforamaailman, matkan, draaman ja sodan kautta. Matkan ja liikkeen metaforan kautta kuvattiin erityisesti poliittisia prosesseja sekä talouden liikkeitä; matkametaphora tuottaa käsitystä politiikasta strategisena hallintona ja hallintana, jossa kansalaisten ja lukijoiden rooli on rajattu. Sodan maailmaan liittyvät voimakkaat metaforat kuvasivat politiikkaa konflikteina ja vastakkaisten pyrkimysten yhteentörmäyksinä. Draaman maailmaan liittyvillä metaforilla taas otettiin etäisyyttä politiikan toimijoihin ja kutsuttiin lukijoita seuraamaan politiikkaa etäältä, yhdessä sitä arvioivan journalismin kertojan kanssa.

AVAINSANAT: affektiivisuus, politiikka, journalismi, metaforat, työmarkkinajärjestöt, kilpailukykykysopimus

Poliittikan journalismin kautta kansalaiset voivat seurata kiistoja ja päätöksiä sekä yhteiskunnallisten valta-asemien vaihtelua. Journalismin tehtävänä on yhtäältä raportoida poliittisen järjestelmän toiminnasta, ylläpitää julkista keskustelua, tarjota julkisuustilaa valtakunnan politiikassa tunnistetuille toimijoille sekä toisaalta haastaa päätöksentekijöitä ja tarjota tilaa kansalaisten julkiselle toiminnalle (Kunelius

2000; Kovach & Rosenstiel 2001). Journalismi voidaan ymmärtää yhtenä julkisuuden areenana (Koivunen & Lehtonen 2005), jossa kulttuurista määrittelyvaltaa käytetään. Tutkimuskohteenamme tässä artikkelissa on journalistisissa teksteissä tapahtuva merkityksellistäminen. Nojaamme tutkimustraditioon, jossa vallankäyttö paikannetaan journalismin tapoihin merkityksellistää politiikkaa juonellistamalla, esityksellistämällä ja kielellistämällä (Kunelius 1996; Kumpu 2016). Tässä lähestymistavassa journalismi on sekä politiikan alusta että toimija – ja journalismin kieli keskeinen politiikan välittymisessä yleisöille: Murray Edelmanin sanoin (1988, 104) ”politiikan kieli on politiikan todellisuutta”. Tämä näkemys tiivistää yhtäältä Edelmanin tavan tarkastella politiikkaa näytöksenä, jota jäsentää medialogiikka: 1980-luvun jälkistrukturalismin hengessä hän tarkastelee journalismin ja median suhdetta spektakelisoitumisena, jossa draamallistaminen, yksinkertaistaminen ja henkilöiminen ohjaavat politiikan todellisuuden kerronnallistamista (emt. 90). Toisaalta hän korostaa uutiskielen merkitystä yleisöjen kokemukselle politiikasta ja omasta mahdollisuudestaan vaikuttaa asioihin (emt. 97).

Tutkimme kielenkäyttöä Juha Sipilän (kesk.) hallituksen kilpailukykysovimusta käsittelevässä uutis- ja mielipidejournalismissa. Vuonna 2015 Sipilän hallitus käynnisti prosessin, jossa pyrittiin niin sanotun yhteiskuntasopimuksen kautta parantamaan talouden kilpailukykyä. Vuoden mittainen työmarkkinakiista kilpailukykysovimuksesta sisälsi useita kriisipisteitä, joissa neuvottelut keskeytyivät, sekä varsin poikkeuksellisia piirteitä, kuten pääministeri Sipilän televisioitu puhe (16.9.2015), palkansaajien suuri mielenosoitus (18.9.2015) ja julkisessa keskustelussa pakkolaeiksi nimetyt toimet, joilla pyrittiin määrittelemään lailla työehtosopimusten raameja ja heikentämään suomalaisten työehtoja vuosilomien lyhennyksen, työajan pidennyksien, sairauspäivien korvaustason alennuksien ja ylityökorvausten ja sunnuntaikorvausten piennyksen kautta. Kiista kilpailukykysovimuksesta koskikin laajasti kansalaisia esimerkiksi siihen liittyneiden työajan pidennysten vuoksi.

Esa Reunanen (2017) on kilpailukykysovimusprosessia käsittelevässä tutkimuksessaan havainnut, että kamppailua työmarkkinoiden säännöistä käytiin politiikkaverkostoissa, mutta osapuolten vaikutusvaltaan vaikuttivat myös mediajulkisuuden tapahtumat. Reunasen mukaan auktoriteettiperformanssit ovat retorisia keinoja, joiden kautta poliittisen kysymyksen osapuolet rakentavat vaikutusvaltaansa tai tukevat tai horjuttavat toisten osapuolten vaikutusvaltaa. Auktoriteettiperformanssien kautta kamppailua poliittisesta vallasta käydään myös mediajulkisuudessa. Esa Reunasen ja Jari Väli-verosen (2020, 153) mukaan journalististen äänten luottamus omaan asiantuntijuuteensa suomalaisessa tulopoliittisessa journalismissa on lisääntynyt samalla kun journalismin areenasta on tullut politiikan toimijoille entistä epävakampi ja vaikeammin ennustettava toimintaympäristö.

Puhujapositionien tai auktoriteettiperformanssien sijaan analysoimme tässä artikkelissa sitä, millaisena kilpailukykysovimuksen poliittinen prosessi esitettiin journalismissa, ja kysymme, miten kilpailukykysovimustapausta merkityksellistettiin journalismin kielessä esiintyvien metaforien avulla. Kun tässä tutkimuksessa analysoimme kilpailukykysovimuksen käsittelyä uutis- ja mielipidejournalismissa, tutkimme jour-

nalistisen kielen vallankäyttöä paitsi tiedollisena (diskursiivisena) myös affektiivisena merkityksellistämisenä keskittymällä kielen metaforisuuteen. Edelmanin (1988, 103) mukaan juuri metaforat ja muut monimerkityksiset kielikuvat ovat poliittisen kielen keskeisiä elementtejä. Kysymys journalismin roolista politiikan ja lukijoiden suhteen välittäjänä linkittää lähestymistapamme journalismintutkimuksen niin sanottuun emotionaaliseen käänteeseen (Wahl-Jorgensen 2020) eli kokemuksellisuuden ja tunteiden huomioimiseen sekä problematisoimiseen osana niin tuotannon, tekstin kuin yleisön osallistumisenkin tutkimusta. Affektiivisuus käsitetään tässä tutkimuksessa tavanomaista laajemmin kielen yleiseksi kommunikatiiviseksi ja dialogiseksi ulottuvuudeksi (Goffman 1961; Besnier 1990; Volosinov 1995). Margaret Wetherelliä (2012, 51–53) seuraten ymmärrämme affektiivisuuden ja diskursiivisuuden yhteenkietoutuneiksi ja tarkastelemme metaforia affektiivisinä käytänteinä, joissa kielellisistä ilmauksista tulee voimakkaasti emotionaalisesti latautuneita (esim. Vainikka 2019).

Tämä tutkimus jatkaa aikaisemmassa tutkimusartikkelissa aloittamaamme työtä, jossa kehitimme laskennallisia menetelmiä affektiivisuuden tunnistamiseen ja massa-analyysiin uutisteksteissä (Koivunen ym. tulossa). Aiemmassa tutkimuksessamme havaitsimme, että metaforat ovat tärkeä affektiivisuuden välittäjä uutisteksteissä. Tuon artikkelin tilastollisilla lähestymistavoilla ei kuitenkaan ollut mahdollista saavuttaa syvällisempää ymmärrystä siitä, miten metaforat tarkkaan ottaen toimivat journalistisissa teksteissä. Tässä paneudumme ilmiöön tarkemmin lähilukemalla yhteensä 120 artikkelia, jotka on valittu aiemman tutkimuksemme analyysin perusteella tarjoamaan edustava otos kilpailukykyopimuskeskustelussa esiintyneestä metaforisesta kielenkäytöstä. Yhdistämällä koneoppimisen menetelmät laadulliseen lähilukuun kehitämme myös tekstintutkimuksen ja journalismin kielen tutkimuksen metodologiaa.

Artikkelin tavoitteena on tuottaa tietoa journalismin kielellisistä keinoista lukijasuhteen rakentamisessa sekä metaforista journalismin affektiivisuuden keskeisinä osatekijöinä. Vastaamme artikkelissa seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten kilpailukykyopimustapausta merkityksellistetään metaforien avulla journalismissa?
2. Mitä metaforilla tehdään journalismin kielessä?

Affektiivisuus, metaforat ja journalismin tutkimus

Vaikka konstruktionistinen lähestymistapa yhteiskuntaan on ollut vahva, kysymykset käsitteiden ajattelua ja toimintaa ohjaavasta voimasta keskeisiä, ja vaikka politiikan tutkimuksessa voidaan puhua retorista käänteestä 1990-luvulla (Palonen & Summa 1996), metaforisuus on niin Suomessa kuin kansainvälisestikin ollut melko vähäisen huomion kohteena median ja viestinnän tutkimuksessa (Hellsten 1994). Tavallisesti metaforia onkin tutkittu kielen ja kirjallisuudentutkimuksen aloilla (Harvilahti ym. 2002/1992). Suomessa metaforia ovat tarkastelleet viestinnän tutkimuksen piirissä ainakin Sinikka Torkkola (2008) ja Iina Hellsten (1994; 2002), ensin mainittu sairauden metaforia journalismissa ja jälkimmäinen metaforia tieteen ja median välisen vies-

tinnän välineenä. Journalismin kieleen keskittyvissä metaforatutkimuksissa on tutkittu esimerkiksi uutislähetysten metaforia, joissa dramatisoidaan lähestyvää Irakin sotaa (Lule 2004); tieteen edistysaskeleiden ja teknologioiden, kuten kloonauksen ja geenimanipuloinnin käsittelyä journalismissa (Hellsten 2000; Nerlich ym. 2000) sekä yksittäistä *Time*-lehden artikkelia, jossa artikkelin hallitsevat Kreikkaa kuvaavat metaforat muodostuvat myös oleellisiksi jutun argumentoinnin ja ideologisen aseman kannalta (Kitis & Milapides 1997). Monet journalismissa esiintyvät ilmaukset ovat uutiskielen konventionaalisia metaforia. Esimerkiksi urheilujournalismin jargonissa sodan metaforat on todettu dominoiviksi (Quintero Ramirez 2019), siinä missä politiikan kentällä hallitsevia ovat sota, peli, kaupankäynti ja draama (Hellsten & Renvall 1996, 45).

Metaforia on historiallisesti pidetty subjektiivisina ja tunteisiin sekä tunnelmiin liittyvinä, eikä niitä siksi ole ajateltu objektiiviseen tieteen kieleen sopivina (Lakoff & Johnson 1980, 189–190; Hellsten 2002, 15–16). Myös journalismin tavoitteena pidetään objektiivisuutta (Wien 2005; Schudson 1978; Tuchman 1972), mutta on kuitenkin selvää, että metaforat elävät myös journalismin kielessä. Metaforat voivat auttaa yleisöä ymmärtämään uusia asioita ja monimutkaisia prosesseja jaettujen kokemusten kautta (Hellsten 2002, 23). Metaforan kautta yksi kokemuksen alue ymmärretään toisen kokemusalueen käsittein (Onikki 1992, 34), jolloin puhutaan metaforan lähde- ja kohdealueista: lähdealue on se käsitejärjestelmä, joka ikään kuin siirretään kuvaamaan kohdealueen järjestelmää. Kaikki kieli on luonteeltaan metaforista, joten ei ole aina mahdollista erottaa metaforien käyttöä normaalista kielenkäytöstä erityisenä ja merkityksiä korostavana. Metaforat ovat myös keskeinen osa ajatteluprosessia (Lakoff & Johnson 1980, 1–6), niiden avulla voidaan sekä tehdä asioita tutuiksi ja ymmärrettäviksi että korostaa kielellisenä tehokeinona joidenkin asioiden olemusta.

Tässä artikkelissa metaforia tarkastellaan affektiivisuuden käsitteen kautta. Siinä missä journalismin affektiivisuutta usein tarkastellaan mielipiteellisiin tekstityyppeihin kuuluvana arvottamisena tai uutisgenressä lähteisiin ja sitaatteihin paikantuvina tunneilmaisuuksina tai kannanottoina, tässä artikkelissa määrittelemme affektiivisuuden laajemmaksi kielen dialogisuuteen ja kommunikatiivisuuteen (Volosinov 1995; Bahtin 1981) liittyväksi yleiseksi ominaisuudeksi (Koivunen ym. tulossa). Se, miten lukijat tulkitsevat viestin – informaatiosisällön lisäksi myös sen affektiiviset ulottuvuudet – on dialogin osallistujien jatkuva huomion aihe (Ruusuvoori 2012, 334). Kun kaikki kielenkäyttö nähdään kasvokkaisen dialogin laajentumana, on affektiivisuus läsnä myös sellaisissa tekstilajeissa, joita ei tavallisesti ole pidetty erityisen latautuneina. Affektiivisuus ei tällöin rajaudu eksplisiittisiin tunteiden ilmauksiin ja arvottaviin sanoihin vaan on aina läsnä intensiteetin ja energian vaihteluna ja tekstin lähettäjän, vastaanottajan ja käsitellyn asian välisenä suhteena, etäisyytenä tai likeisyytenä (Papacharissi 2015, 54–58). Jopa koruton ja etäännyttävää raportointia voidaan pitää affektiivisena käytäntönä: se viittaa viestin lähettäjän käsitykseen siitä, että asioista on turvallista kirjoittaa vain asioina. Affektiivisena käytäntönä voidaan yhtä lailla pitää varmuuden astetta sääteleviä ilmauksia, joilla teksti ottaa raportoituihin tapahtumiin vielä enemmän etäisyyttä, esittämällä ne mahdollisuuksina tai arvioina (Koivunen ym. tulossa).

Tässä artikkelissa lähestymme metaforia toisaalta Lakoffin ja Johnsonin (1980) kognitiivisen metaforateorian suunnasta käsitteellisinä rakenteina, toisaalta retorisenä väylänä tuoda tekstiin kuvallisia ja affektiivisesti latautuneita ilmauksia. Lakoffin ja Johnsonin metaforateoriassa yksittäiset metaforiset ilmaukset, siis sanat ja sanonnat, joiden kautta metaforat tekstissä ilmenevät, ovat ennen kaikkea signaaleja merkityksen siir- rosta, jossa yksi käsitteellinen alue (*kohdealue*) ymmärretään toisen alueen (*lähdealue*) termein. Näin metaforat luovat odotuksia asioiden välisistä vastaavuuksista lähdeal- ueen ja kohdealueen välillä. Lakoff ja Johnson (1980, 43–45) kutsuvat näitä metaforasta pääteltävissä olevia vastaavuuksia *implikaatioiksi*. Se, mitkä metaforan implikaatiot kulloinkin aktivoituvat, perustuu kontekstuaaliseen tulkintaan. Käsitteellisen siirty- män lisäksi metaforat tarjoavat mahdollisuuden käyttää tekstissä vaihtelevaa sanastoa, minkä vuoksi metaforia on pitkään käsitelty erityisesti kirjallisina ja poeettisina tehokei- noina. On myös viitteitä siitä, että metaforiset ilmaukset itsessään toimivat signaaleina tietynlaiseen, erityisesti puhujan tai kirjoittajan affektiivisiin tiloihin suuntautuvaan tul- kintaan (esim. Bowes ja Katz 2015). Analyysissämme pyrimme yhdistämään metaforien tarkastelun eri tasot, käsitteellisistä rakenteista retorisiin ja poeettisiin tehokeinoihin.

Menetelmä ja aineistot: laskennallisesta aineistonmuodostuksesta lähilukuun

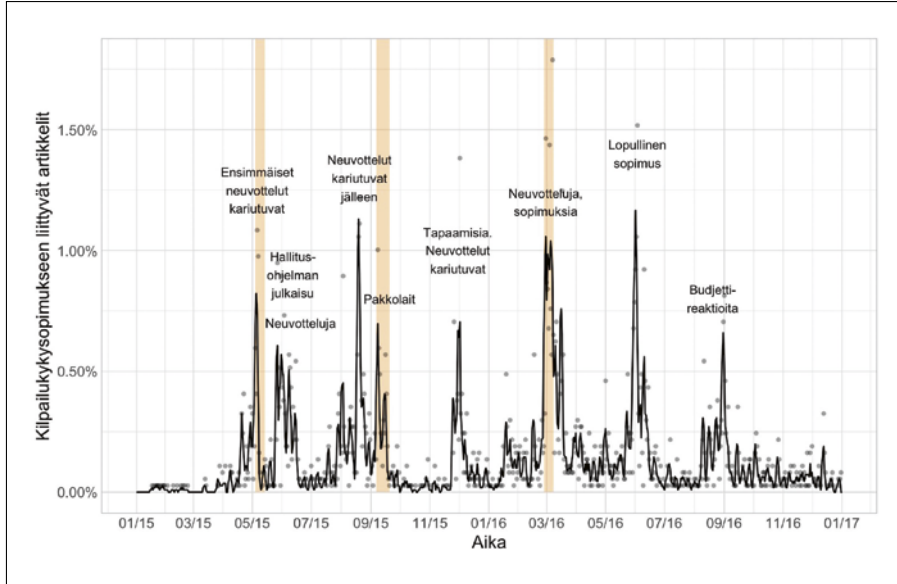
Tutkimusaineistomme on koostettu kilpailukyky sopimusta käsittelevästä laajasta media- aineistosta, johon sisältyvät YLE:n (N= 1 137), Helsingin Sanomien (N= 1 171), STT:n (N= 835) ja Iltalehden (N= 1 012) aihetta käsittelevät jutut vuosien 2015 ja 2016 ajalta.¹

Aineisto rajattiin tämän artikkelin tarpeisiin keskittymällä kolmeen merkittävään kil- pailukyky sopimuksen uutisoinnin huippukohtaan (keskustelun tihentymään), jotka ovat ensimmäisten neuvottelujen epäonnistuminen 4.–14.5.2015, niin sanottujen pakkol- akien esittely 6.–20.9.2015 ja hetki, jolloin neuvottelut olivat ensimmäisen kerran lähellä onnistua 27.2.–8.3.2016 (ks. taulukko 1 ja kuvio 1).

Taulukko 1. Kilpailukyky sopimusneuvottelujen aikajana.

6.5.2015	Sopimus kaatuu ensimmäisen kerran (keskustelun tihentymä 1)
20.8.2015	Sopimus kaatuu toisen kerran, neuvottelut keskeytetään
8.9.2015	Hallitus esittelee uudet toimet ”pakkolait” (keskustelun tihentymä 2)
18.9.2015	Palkansaajien mielenosoitus
2.12.2015	Sopimus kaatuu neljännen kerran
19.1.2016	Viides neuvotteluyritys
3.3.2016	Kilpailukyky sopimuksen ensimmäiset neuvottelut onnistuvat (keskustelun tihentymä 3)
3.6.2016	Lopullinen kilpailukyky sopimus syntyy

Kuva 1. Kilpailukykysovimusta käsittelevien artikkelien ajallinen jakautuminen. Kolme tutkittua keskustelun tihentymää on merkitty kuvaan. Pisteet kuvaavat yksittäisten päivien artikkelimääriä, kun taas viivakuvaaja piirtää näistä kolmen päivän liukuvalla keskiarvolla tasoitetun version.

Tutkimuksemme yhdistää automatisoidun laskennallisen analyysin, jossa tutkittava ilmiö voidaan paikantaa suuresta määrästä tekstiä koneellisesti, laadulliseen lähilukuun, jonka avulla pystyimme pureutumaan journalismin sisältöihin yksittäisten juttujen tasolla. Lähilukua varten pääaineistostamme tuotettiin koneellisesti pienempi aineisto, johon otettiin mukaan kaikki neljä mediaa (YLE, HS, STT, IL) ja kaikki kolme yllä mainittua keskustelun tihentymää, joista jokaisesta poimittiin kymmenen eniten koneellisesti tunnistettuja metaforia sisältävää juttua. Laadulliseen aineistoon sisältyi siis kaiken kaikkiaan 120 juttua, jotka jaettiin lähiluettaviksi viiden tutkijan kesken.

Tutkimuksen aikaisemmassa menetelmäkehityksen vaiheessa metaforia tunnistettiin seuraavasti. Tutkijat merkitsivät aineiston satunnaisotoksesta metaforisia ilmauksia, jotka hankkeen kielitieteilijä tarkisti ja laati niistä 970 metaforista kielenkäyttöä ilmaisevan sanan listan. Koska aineiston tekstien aiheet käsittelivät pääosin talous- ja työvoimapolitiikkaa, voitiin lähtöoletukseksi ottaa, että kaikki esimerkiksi sotaan tai fyysiseen kipuun liittyvä sanasto olisi tässä kontekstissa metaforista. Sanastoa oli kuitenkin laajennettava, koska alkuperäinen sanalista ei riittänyt kattamaan sitä suurta joukkoa tekstejä, joita ei ollut valittu lähilukuun. Tämä tehtiin niin kutsutun word embedding -mallin avulla (ks. esim. Mikolov ym. 2013)². Se tuotti lisää sanastoa aihepiireistä, jotka vastasivat alkuperäistä käsin tunnistettua metaforisten ilmausten listaa. Näitä uusia sanoja tuli kaikkiaan 1 486. Suodattamalla tämä lista käsin ja yhdistämällä edelliseen päädyttiin lopulta 2 100 sanan listaan. Tämän jälkeen aineistosta

etsittiin laskennallisesti kaikkien näiden sanojen esiintymät, jotka tulkittiin metaforisiksi ilmauksiksi. Metaforien tunnistamisen kattavuus ja luotettavuus arvioitiin vertaamalla näin merkittyjä ja tutkijoiden juttuihin merkitsemiä metaforisia ilmauksia toisiinsa. (Koivunen ym. tulossa.) Kilpailukykyopimusta käsittelevästä journalismista paljastui runsaasti värikästä kielenkäyttöä sekä melko erityisiä metaforia. On kuitenkin muistettava, ettei aina ole selvää, milloin metafora on erityinen ja milloin taas hyvinkin konventionaalista journalismin metaforista kielenkäyttöä (vrt. Onikki 1992, 34–35).

Aineiston lähiluvussa teksteistä tunnistettiin sekä yksittäisiä metaforia että laajempia metaforamaailmoja.³ 120 lähiluetusta jutusta valittiin edelleen 25 juttua, joista analysoitiin tarkemmin metaforien funktioita eli sitä, mitä kukin metafora tekee tekstissä (ks. Aineistolähteet). Tarkasteluun valittiin erityyppisiä juttuja uutisista uutisanalyysiin, pääkirjoituksiin ja kolumneihin kaikista medialähteistä ja keskustelun tiheyttä. Aluksi analysoimme, mitä tekstissä esiintyvät metaforiset ilmaukset kulloinkin jutun kerronnassa tekivät, minkä jälkeen löydetty metaforien funktiot ryhmiteltiin. Esittelemme seuraavassa lyhyesti nämä aineistosta typologisoituneet funktiot ennen siirtymistä varsinaiseen analyysiin. Löysimme lähilukumme avulla journalismin metaforille funktioita, kuten tapahtumien värittäminen, dramatisointi, tunnelman luominen, läsnäolon tunteen tuottaminen, poliittisen prosessin kuvaaminen, tilanteen kehystäminen, lukijan tunnetilan ohjaaminen, affektiivisuuden kontrollointi sekä asemointi. Juttujen sisältöön liittyviä metaforien funktioita olivat muun muassa uskottavuuden vahvistaminen, argumenttien painottaminen, vetoaminen, konkretisoiminen, piilevän kannanoton esittäminen, henkilökuvan rakentaminen ja toimijoiden häivyttäminen.

Jäsensimme ajatusta metaforien eri funktioista metaforamaailman ja metaforamyrskyä käsitteiden kautta. Metaforamaailmalla tarkoitamme metaforista järjestelmää (ks. Hellsten 1994, 76–77), joka koostuu ajatukset samankaltaisiin asiayhteyksiin johdattelevasta metaforien joukosta. Näistä maailmoista metaforia ammennetaan käyttöön tiettyssä tilanteessa. Metaforien maailmat ovat usein käytössä vakiintuneita, kuten jo mainitut sota, peli ja kaupankäynti. Esimerkiksi sota on samanaikaisesti sekä kulunut että voimakas metafora, jonka avulla on mahdollista saada yleisön huomio, herättää tunnereaktioita ja mielikuvia sekä saada ihmisiä muodostamaan mielipiteitä jostakin kysymyksestä (Flusberg ym. 2018). Metaforamaailmat eivät ole toisiaan poisulkevia, vaan ne voivat esiintyä teksteissä myös yhdessä ja limittäin.

Metaforamaailmojen lisäksi puhumme myös metaforamyrskyistä, jotka liittyvät empiirisiin löydöksiimme journalistisista jutuista, joissa metaforien maailmat sekoittuvat luovasti ja joskus myös yllättävästi, hämmentävästi tai huvittavasti. Metaforamyrskyjä sisältävissä jutuissa niin kuluneet kuin vastakeksitytkin metaforat kasautuvat ja linkittyvät toisiinsa kurottaen eri suuntiin ja synnyttäen merkityksellisyyttä, kiinnostavuutta ja affektiivisuutta. Metaforamyrskyt viittaavat intensiteetin kasvuun ja sitä kautta paitsi tunnereaktioiden herättämiseen myös lukijan lähelle tulemiseen.

Seuraavaksi siirrymme analyysiin ja esittelemme kilpailukykyopimukseen liittyvän journalismin metaforia kolmen aineistosta löydetyn metaforamaailman kautta. Tämän jälkeen käsittelemme vielä erikseen metaforamyrskyjä.

Pitkä tie edessä

Käsitteelliset teksteissä esiintyvät metaforiset ilmaukset voidaan luokitella laajemmiksi käsitteellisiksi metaforiksi, joita ne ilmentävät. Joissain tapauksissa ne muodostavat rikkaita ja pitkälle jäsentyneitä metaforamaailmoita, kuten sota tai näytelmä; toisaalta ne ovat konkreettisempia, pelkistyneempiä ja jollain tapaa kehollistuneempia, kuten säiliö tai väylä. Eronteko monimutkaisempien ja pelkistetympien välillä on kuitenkin jatkumoluonteinen ja sen puoleen väliin tuntuu sijoittuvan matkan metafora. Kun aineistossamme esimerkiksi kuvataan hallitusneuvotteluja *matkana*, *tienä* ja *liikkeenä*, jossa mennään *eteenpäin*, *päästään vauhtiin* tai toisaalta *kompastutaan kuoppaan*, nämä kaikki ilmentävät matkan metaforaa. Metaforana matka onkin yksi keskeisimpiä ja tavanomaisempia ajallisten ilmiöiden jäsentämiseksi (Lakoff & Johnson 1980, 41–45) ja samoin kuin muut liikkeen metaforat, se esiintyy yleisesti myös aineistossamme.

Matkan metaforassa ajallinen prosessi hahmotetaan tilallisten suhteiden ja siirtymien avulla. Se sisältää mahdollisuuden yhdistyä muihin, yhtä lailla hyvin tavanomaisiin metaforiin: liikkeen suunnat eteen ja ylös ovat metaforia positiiviselle kehitykselle, alas ja taakse negatiiviselle (Lakoff & Johnson 1980, 22–24). Niinpä *eteenpäin meneminen* hahmotuu yksiselitteisen positiiviseksi asiaksi. Monikäyttöisen matkan metaforasta tekee edelleen se, että matkan voi ajatella sisältävän helpompia ja vaivalloisempia jaksoja sekä negatiivisia että positiivisia kokemuksia (Hendricks ym. 2019).

Matkan metaforat ovat aineistossamme yleisiä käsiteltäessä kilpailukykysovimuksen alkuvaiheen kanssa samanaikaisia hallitusneuvotteluja. Sekä itse neuvotteluja että tulevaisuudessa koittavaa hallituskautta kuvataan *matkana*:

Haglund korostaa, että edessä on haastava vaalikausi ja hallitustaival huolimatta siitä, mitkä puolueet ovat mukana. (IL 7.5.2015 Karvala, Kreetta. Uutinen.)

Hallitusneuvottelujen ollessa käynnissä metaforilla suuntaudutaan tulevaan, koska tulevan hallituksen kokoonpano ja linjat eivät vielä ole tiedossa, vaan niitä vasta spekuloidaan. Hallituksen työskentelystä kuitenkin odotetaan pitkää, hidasta ja vaivalloista, *tai*-substantiivin liikkumisen tavan implikoimana.

Matkustamisen ja liikkeen tavasta riippuen metafora implikoi liikkuvalla entiteetille erilaisia ominaisuuksia, kuten kyvyn tahdonalaiseseen toimintaan tai yksilöllisen tai kollektiivisen identiteetin. (Lakoff & Johnson 1980, 33–34.) Näin ollen myös poliittista prosessia kuvataan usein liikkeen ja matkan metaforien kautta (vrt. Hellsten 1994), ja prosessit voidaan hahmottaa liikkeenä, joka esimerkiksi menee *eteenpäin* tai *jumiuntuu*. Tämä käyttö nojaa prosessin hahmottamiseen liikkuvaksi entiteetiksi, joka tietoisesti tai muiden voimien ajamana liikkuu *eteenpäin*, kunnes saavuttaa päämääränsä, poliittisen prosessin loppupisteen.

Kilpailukykysovimukseen liittyvissä jutuissa metaforien matkaavana entiteettinä nähdään usein Suomi. Matka- tai liikemetafora vahvistaa matkaavan/liikkuvan käsitteen kollektiivisuutta, koska liike, vaikkakaan se ei ole aina suoraviivaista, voi tapah-

tua aina vain yhteen suuntaan kerrallaan. Näin ollen Suomen meneminen eteenpäin jonkin poliittisen toimenpiteen seurauksena sisältää ajatuksen siitä, että Suomi kollektiivisesti kokee positiivisen muutoksen. Tosiasiassa poliittisilla toimilla voi kuitenkin olla erilaisia seurauksia eri ryhmille riippuen heidän asemastaan. Tämä kuitenkin jää metaforassa taka-alalle, ja näin metaforan voidaan ajatella vahvistavan ajatusta yhteiskunnasta tai valtiosta kollektiivina, jonka etu on aina myös sen jokaisen jäsenen etu. Metaforinen kieli tuottaa tällöin läheisyyttä toimijoiden, median ja lukijoiden välille istuttamalla nämä kuvainnollisesti samaan veneeseen.

Metaforinen kieli oli mukana kilpailukykysojmusprosessissa alusta lähtien, esimerkiksi siinä miten Sipilän hallitus tavoitteli toimillaan tuottavuuden parantamista niin sanotun *kilpailukykyloikan* avulla. Metaforana kilpailukykyloikka sisältää ajatuksen eteenpäin menemisestä, joka tapahtuu tavanomaisen tasaisen etenemisen sijaan äkillisen hypähdynksen kautta. Liikemetafora kertoo ensiksikin sisäistetystä kilpailukykypuheesta, jossa otetaan annettuna Suomen tilanne muista maista jälkeen jääneenä taloutena, jonka on vaikea päästä eteenpäin (vrt. Kantola 2006, 166–168) ja joka tarvitsee siksi *kilpailukykyloikkaa*. Toiseksi se kertoo kulloisenkin hallituksen vaikutusvallasta politiikan journalismin retoriikkaan ja kolmanneksi se liittyy laajemmin ymmärryksen politiikasta prosesseina ja tavoitteellisina hallinnollisina ratkaisuuina:

Nyt Suomen talous tökkii niin, että suunta kääntyi.

Myös paikallinen sopiminen liikahtaa nyt merkittävästi eteenpäin, vaikka monen mielestä aivan liian vähän. (HS 1.3.2016 Luukka, Teemu. Näkökulma.)

Liikkeeseen ja matkaan liittyvillä metaforilla kuvataan myös Suomen talouden tilaa: *talouden nousulla* tarkoitetaan yleensä mitattavissa olevaa numeerista kasvua, jonka vaikutukset käsitteellistetään kollektiivisen Suomen kannalta positiivisiksi, jopa välttämättömiksi.

Kateudella tämä maa ei nouse (...), Soini sanoi. (HS 7.5.2015 Junkkari, Marko ja Teittinen, Paavo. Uutinen.)

Suomen taloudesta puhuttaessa ylöspäin suuntautuvan liikkeen metafora sekoittuu elollisen organismin kasvun metaforaan. Sekoittuminen mahdollistuu näiden metaforien yhteisellä implikaatiolla, ylöspäin suuntautuvan liikkeen positiivisuudella, vaikka metaforien jäsenyydet nousevan tai kasvavan entiteetin luonteesta vaihtelevat. Nouseva talous viittaa kenties lentokoneen kaltaiseen matkustusvälineeseen tai laitteeseen, kasvu taas elollisen organismin omalakiseseen kehitykseen.

Matkan ja liikkeen tavanomaisuus poliittisten prosessien metaforana tekee siitä käsitteellisenä rakenteena varsin neutraalin. Toisin sanoen matkassa itsessään ei ole välttämättä mitään erityisen affektiivista verrattuna kulttuurisesti huomattavasti latautuneempiin metaforiin kuten sotaan tai sairauksiin. Toisaalta myös sinällään neutraalit metaforat jäsentävät sitä, miten metaforisesti kuvatun tapahtuman osallistujien keskinäiset roolit tulisi ymmärtää. Käsitteellisellä tasolla metaforat osallistuvat kommuni-

kaation affektiivisen tilan sääntelyyn osoittamalla osapuolille näiden paikat käsitteellisessä järjestelmässä sekä kontrolloimalla journalismin etäisyyttä yleisöön. Journalismin yleisösuhteen kannalta onkin olennaista mihin lukijan tai yleisön asema sijoittuu suhteessa raportoituun prosessiin, sen keskeisiin toimijoihin ja raportoivaan ääneen.

Kansalaisten rooli liikemetaforin kuvatussa politiikassa on hyvin rajattu. Heidän kollektiivisista eduistaan huolehditaan, kun Suomi saadaan menemään eteenpäin joko itsenäisesti liikkuen tai liikennevälineen kaltaisesti ohjattuna. Niin liikemetaforat kuin Suomen metaforisoiminen yhdeksi kokonaisuudeksi tuottavat – ja tukevat – näin käsitystä politiikasta hallinnointina ja valitun strategian toteuttamisena. Journalismin lukija on kansalainen, joka seuraa kollektiivisen kansakunnan tarinaa. Suhtautuminen tarinaan riippunee siitä, miten lukija kokee samastuvansa kansakuntaan ja sen johdon poliittisiin päätöksiin. Erityisesti metaforat, joissa käytetään kulkuvälineen ohjaamiseen viittaavaa välittävää verbiä, kuten *ajaa* tai *olla puikoissa*, kuvaavat politiikkaa hallintona ja strategisen linjan toteuttamisena. Strategisuus olikin Juha Sipilän hallituksen julkilausuttu linja, ja hallitusohjelman tavoitteiden toimeenpanosta puhuttiin julkisuudessa prosessikaavioilla. Hallitusohjelman tavoitteet olivat kuitenkin vain välineellisiä: niiden tarkoitus oli saada Suomi nousuun, päästä matkalla eteenpäin. Arvioidessaan tavoitteiden saavuttamista journalismi osallistui näin hallituksen poliittikkaretoriikkaan.

Matka voi saada affektiivisiä ulottuvuuksia matkustamisen tavan ja olosuhteiden kautta. Koska kielessä on yleensä varsin laaja varasto eri tavoin latautuneita ilmauksia erilaisille liikkumisen tavoille, matkan ja liikkeen metaforat ikään kuin tarjoavat mahdollisuuden affektiivisemmän sanaston käyttöön kuin mikä olisi mahdollista, mikäli sama prosessi kuvattaisiin ilman metaforaa. Affektiivista seuraavasta esimerkistä ei tee liikkeen metafora, vaan liikkumisen tavan kuvaaminen *toimintakyvyttömänä nilkuttamiseksi*:

Alexander Stubbin hallitus nilkutti vaalikauden loppuun liki toimintakyvyttömänä (...)
(HS 5.5.2015 Kauhanen, Anna-Liina. Uutisanalyysi.)

Erityisesti matkan keskeytyminen antaa tilan affektiivisesti latautuneille ilmauksille. Kreetta Karvalan Iltalehteen kirjoittamassa pääkirjoituksessa ”Suomi ei nouse vastakkainasettelulla” (13.9.2015) kehystetään Suomi kokonaisuudeksi, joka on liikkeessä ja uhkaa *pysähtyä* palkansaajien mielenosoituksen takia tai jopa *mennä jumiin*. Edessä ovat mahdollisesti hallituksen esittämä *leikkaustie* tai SAK:n uhkaama *pitkä marssi*.

Hallituksen epäreiluiksi koetut leikkaustoimet ovat suuttaneet palkansaajajärjestöt ja monet kansalaiset. Ja tämän suuttumuksen seurauksena Suomi pysähtyy perjantaina. (...)
Mutta meneekö Suomi hallituksen toimien vuoksi vielä pidempikestoiseen jumiin, jää nähtäväksi. (IL 13.9.2015 Karvala, Kreetta. Pääkirjoitus.)

Pääkirjoitus on sävyiltään velvoittavahenkkinen teksti, jossa analysoidaan tilannetta ulkopuolisen tarkkailijan tavoin ja ikään kuin vedotaan osapuoliin, jotta he näkisivät

yhteisen hyvän leikkausten ja lakkojen sijaan. Metaforien käytöllä pyritään tekemään poliittisia prosesseja konkreettisesti ymmärrettäväksi lukijoille.

Liikkumisen tavan lisäksi matkan olosuhteet ja tulevaisuudessa odottavat haasteet voidaan kielellistää siten, että ne nostavat tekstin affektiivista intensiteettiä. Matkan metaforat yhdistyvät usein orgaanisen kasvun metaforiin, kun ne saavat seurakseen poliittisia ja taloudellisia olosuhteita esimerkiksi säätilametaforien avulla kuvaavia ilmauksia, jotka voivat olla hyvinkin ladattuja:

Vasemmistoliiton puheenjohtaja Paavo Arhinmäki näkee horisontissa synkkiä pilviä.
(HS 7.5.2015 Teittinen, Paavo. Uutinen.)

Matkan metaforisuuden affektiivisuus tuntuu myös lisääntyvän mitä henkilökohtaisemmasta matkasta on kyse. Perussuomalaisten puheenjohtajan metaforisessa matkassa sekoittuvat hänen oma uransa ja puolueen taival:

”Täytyy sanoa, että näin puolueen 20-vuotisjuhlavuonna, onhan tämä yksi askel eteenpäin. Pitkä tie on takana, ja toivottavasti pitkä vielä edessä”, tyytyväisenä myhäillyt Soini sanoi. (...) ”Sainoin tuossa vaalikauden aikana, että hillotolppa on neljän vuoden päässä. Ja niin se oli.” (HS 7.5.2015 Junkkari, Marko ja Teittinen, Paavo. Uutinen.)

Vaikkakin matkan metaforamaailma nojaa varsin tavanomaisiin metaforisiin jäsenyksiin, taipuvat matkan metaforat kuvaamaan poliittisia prosesseja monin tavoin sekä niiden taustalla vaikuttavan politiikkakäsityksen, taloudellisen tilanteen että prosessin etenemisen kannalta. Ne myös tarjoavat alustan affektiivista intensiteettiä lisääville sanavalinnoille.

Suuri näytelmä

Draaman metaforamaailma ei sisällä samanlaista, abstrakteja tapahtumia neutraalisti jäsentävää mahdollisuutta kuin matkan tai liikkeen metafora. Se on käsitteelliseltä rakenteeltaan matkaa huomattavasti monimutkaisempi. Lisäksi draama kantaa mukanaan kulttuurisia konnotaatioita, jotka matkalta tai siirtymiseltä puuttuvat. Se synnyttää helposti esimerkiksi viihteellisyyteen ja epäaitouteen liittyviä mielikuvia.

Samalla tavoin kuin matkan ja liikkeen metaforissa, lukijan tai yleisön positio draaman metaforassa määrittyy ennen kaikkea tilanteisesti eli niistä ilmaisuista käsin, joilla draaman metaforaan viitataan. Näytelmän käsitteelliseen jäsenyykseen, sen implikaatioihin, kuuluu näytelmän materiaalistien rakenteiden, kuten näyttämön lisäksi myös sitä seuraava yleisö, jolle näytelmä esitetään. Journalistisen äänen kuvatessa tapahtumia näytelmän metaforamaailman kautta se asemoi itsensä ikään kuin näytelmän katsojaksi. Sen sijaan implisiittisesti pääteltäväksi jää, onko tekstiä lukeva yleisö yhtä lailla mukana näytelmän katsomossa, vai saako se seurata näytelmää vain journalistin välittämänä kuvauksena.

Aineistossamme journalismi ottaa draaman metaforan kautta etäisyyttä hallituksen retoriikkaan ja tavoitteisiin. Kuvailevalla kielenkäytöllä viedään konkreettiset tapahtumat ja päätökset pois tosiasiallisten tapahtumien sfääristä poliittisen draaman sfääriin. Kun tapahtumia dramatisoidaan, luodaan samalla tunnetta läsnäolosta. Esimerkiksi hallitusneuvottelut näyttäytyvät metaforien kautta luettuna hetkessä kiinni olevana poliittisena draamana, jota seurataan tiiviisti ja jonka tunnelmaa välitetään yleisölle metaforien avulla. Tunnelman kuvataan esimerkiksi *olevan pilalla* tai *latistuvan*:

Jos Sipilä lykkäisi eteen porvarihallituksen, tunnelma voisi latistua yllättäen ja neuvotteluhalt kadota. (HS 7.5.2015 Elonen, Piia. Näkökulma.)

Journalismin affektiivisuutta rakennetaan poliittisen speaktaakkelin ja draaman kerroksellisten muotojen kautta. Sellaisissa poliittisissa uutisissa, joissa ollaan läsnä tilanteessa, odotetaan jonkin asian julkistusta tai tärkeän poliitikon kommenttia, synnytetään lukijoissa jännittävää odottavaa tunnelmaa. Tällöin pyritään kielellisin keinoin ohjailemaan myös lukijan tai kuulijan affektiivista tilaa.

Eduskunnassa tunnelmat ovat hyvin jännittyneet ja odottavat illan suurta julkistamishetkeä odoteltaessa. (YLE 7.5.2015 Veräjänkorva, Arto. Uutinen.)

Kun journalismi ymmärretään areenana tai näyttämönä (Kunelius 2000), jolla politiikkaa esitetään, rakennetaan ymmärrystä politiikasta eliittien ja vallanpitäjien hallitsemana poliittisena draamana, jota kansalaiset voivat vain seurata sivusta. Journalismin draaman metaforin tuottama tunne läsnäolosta on keinotekoinen, koska kansalaisilla ei ole pääsyä politiikan tapahtumien keskelle. Draaman metaforan kautta ohjataan lukijaa tulkitsemaan raportoituja tapahtumia myös affektiivisesti: jännittävänä, odottamattomina, kenties jopa turhauttavina tai viihdyttävänä. Samalla näyttämö- ja draamametaforat tuottavat lukijalle tunnetta kertojan/journalismin itsenäisyydestä suhteessa poliittikkoihin ja päätöksentekijöihin.

Iltalehden näkökulmajutussa (IL 14.9.2015 Tommi Parkkonen) jo otsikko ”Suuri näytelmä” esittää tulkinnan poliittisesta draamasta sekä korostaa journalismin asettuvan politiikan etäiseksi tarkkailijaksi. Jutussa kehystetään poliittinen tilanne ja erityisesti ammattiyhdistyksen suunnittelema suuri mielenosoitus, *viihdeshow’ksi*, *näytelmäksi* ja *puhtaaksi teatteriksi*. Tekstissä on kaikkitietävä kertoja, joka tietää totuuden siitä, miten asiat todellisuudessa ovat ja joka paljastaa lukijoilleen, miten tapahtumien osapuolet (hallitus ja ammattiyhdistysliike) esittävät poliittista näytelmää seuraajilleen:

Ay-pomojen puheet ”yllätyksestä” ja ”järkytyksestä” hallituksen toimien kovuudesta – kun ne kerrottiin kansalle – olivatkin puhdasta teatteria liittojen omille jäsenille. (IL 14.9.2015 Parkkonen, Tommi. Näkökulma.)

Kansalaisten suurmielenosoitus kuvataan käytännössä lakkona ja nimetään ”suureksi teatteriksi”. Tässä politiikka kuvataan joksikin, mikä tapahtuu kulissien takana,

kansalaisilta ja medialta piilossa (vrt. Reunanen 2017). Metaforan avulla tekstin kertoja asemoi itsensä tämän salaisen poliittisen draaman paljastajaksi.

Perjantain mielenosoitus/lakko/_____ (valitse oma termisi) on suurta teatteria siinäkin mielessä, että sille on hallituksen hiljainen siunaus, yhteisymmärryksessä ay-järjestöjen kanssa – EK:n pakollisista vastalauseista huolimatta. (...)
Tai no toki tuotakin pitää vastustaa, mutta suurin syy on hallituksen astuminen ay-pomojen varpaille, kun säästötoimet toteutetaan ilman kolmikantaa eli neuvotteluilla ammattiliittojen kanssa. (IL 14.9.2015 Parkkonen, Tommi. Näkökulma.)

Ay-johtajien hallituksen toimiiin kohdistamaa kritiikkiä kuvataan jutussa ”mutinana”. Kaikkitietävä kertoja toteaa, että ay-liikkeen kimpaantumisessa ei ole kyse ”pienipalkkaisten kansalaisten kurjuuttamisesta” vaan ay-pomojen vallan vähentämisestä: ”kovapalkkaisten ammattiyhdistyspomojen kyykättämisestä”. Myöhemmin jutussa kuvataan suunnitellun uuden palkansaajajärjestön puheenjohtajuutta havittelevat henkilöt ”puheenjohtajan mahtinuijaa kättävinä ay-päätäjinä” (IL 14.9.2015 Tommi Parkkonen). Mahtinuija-ilmaukseen sisältyy käsitys sen sisältämästä suuresta vallasta. Kertoja kuitenkin kehystää valtaa tavoittelevat ay-pomot hieman naurunalaisiksi ja pikkumaisiksi kuvaamalla heitä ”mahtinuijaa kättäviksi”.

Draaman metaforamaailma jäsentää koko tekstiä ja sitä korostetaan otsikossa (”Suuri näytelmä”) sekä ingressissä (”Perjantain suurlakko on pelkkä viihdeshow”). Näytelmän metaforalla politiikka kuvataan vallankäytöksi, jossa eliitti esittää draamaansa, jonka seuraajina ja pelinappuloina ovat kansa ja ay-liikkeen jäsenet. Kansalaisten mielenilmaus puolestaan kuvataan höyryjen puhalteluksi, jolla on ehkä merkitystä osallistujille itselleen tapahtumana muttei todellista vaikutusvaltaa. Pikemminkin annetaan kuva, että osallistujille mielenosoitusreissu on vain huviretki:

Helsinkiin matkaavien mielenosoittajien onneksi Alko pysyy auki, jotta Joensuusta lähteneessä tilausbussissa jo matkan aikana tissuteltujen kossupullojen tilalle saa pääkaupungissa täydennystä. (IL 14.9.2015 Parkkonen, Tommi. Näkökulma.)

Draamametafora kuvaa politiikan todellisuuden ja vallankäytön jatkuvan suljetujen ovien takana, jossa ”hallitus jatkaa leikkauslistansa toteuttamista kaikessa rauhassa, ay-liikkeen häiritsemättä” (Näkökulma IL 14.9.2015 Tommi Parkkonen). Jutun oletetut ja puhutellut lukijat ovat heitä, jotka kertojan tavoin seuraavat kynnisesti sivusta työmarkkinadraamaa. Heidän ei oleteta osallistuvan työmarkkinataisteluihin, poliittisiin neuvotteluihin tai kansalaisten mielenosoituksiin. Jutun affektiivista intensiteettiä puolestaan kasvatetaan lukijan suuntaan liioittelevilla, jopa koomisilla metaforilla, kuten ”suurta teatteria”, ”höyryjen puhalteluinen” ja ”mahtinuija” tai voimakkaan kehollisilla metaforilla, kuten ”varpaille astuminen”. Lukija kutsutaan kirjoittajan kera seuraamaan tapahtumia ikään kuin nämä olisivat näyttämöllä silmin nähtävissä.

Draamametaforan kautta journalismi asemoi itsensä riippumattomaksi politiikan ulkopuoliseksi tarkkailijaksi ja esittää politiikan kansalaisten ulottumattomissa ole-

vana eliittien hallitsemana toimintana, johon sisältyy vieläpä eri valtaeliittien välistä vallantavoittelua. Samalla journalismi kuitenkin voimakkaiden metaforien avulla kurotetaan lukijan suuntaan lisäämällä jutun intensiteettiä ja pyrkii näin vahvistamaan journalismin ja lukijan välistä suhdetta. Journalismille draamametafora on myös tapa asemoida lukijat kanssakatsojiksi, sisä- ja ulkopuolisiksi. Hellsten ja Renvall (1996, 52) huomauttavatkin, että politiikan käsitteellistämisen metaforien avulla peliksi, kaupankäynniksi tai teatteriksi voi tulkita etäisyyden ottamiseksi politiikasta. Oma kysymyksensä on, mitä etäisyys tarkoittaa, kun journalismi on samaan aikaan sekä näyttämö että toimija. Poliittikkaa ja valtaa kuvaavien metaforien käyttö heijastelee myös sitä, millainen on vallitseva käsitys politiikasta, poliittisesta järjestelmästä ja vallankäytöstä (vrt. Pankakoski 2018, 75–77).

Räjähävä ruutikasa

Vaikka sotametafora on kulunut, se voi silti olla myös voimakas ja hyvin monenlaisilla aihealueilla käytetty. Sotametafora taipuu niin pandemian (Forsberg 2020), huumeiden vastaisen taistelun kuin työmarkkinakiistan kuvaamiseen ja pystyy herättämään voimakkaita reaktioita (Flusberg ym. 2018). Osa näistä reaktioista perustuu sotametaforan voimakkaaseen ekspansiivisuuteen: affektiivisesti latautuneena sen vaikutus – kielitieteellisesti ilmaistuna – ylittää pitkienkin implikaatioketjujen päähän. Esimerkiksi sota- ja matkametaforien affektiivisia vaikutuksia tutkineiden Hendricksin ja kumppaneiden (2019) havaintojen mukaan koehenkilöillä, jotka lukivat syöpäpotilaiden kertomuksia hoidoistaan, oli voimakkaampi taipumus olettaa potilaiden kokevan syyllisyyttä hoitonsa epäonnistumisista, jos kertomuksen keskeinen metafora oli sota kuin silloin, jos se oli matka. Samoin heidän käsityksensä elintapojen vaikutuksesta syövän ennaltaehkäisemisessä oli heikko. Sotametaforan keskeisiin implikaatioihin kuuluvat voimakkaat vastakkainasettelut kahden osapuolen välillä, valmius turvautua äärimmäisiin keinoihin sekä häviämisestä koituvat mahdollisesti tuhoisat seuraukset. Esimerkiksi pidättäytymistä tupakasta on vaikea kokea tehokkaana keinona syövän ennaltaehkäisyssä, jos on omaksunut tämänkaltaisen käsitteellisen jäsennyksen.

Sodan metaforamaailma on aineistossamme selkeästi esillä. Sotiin ja kamppailuun liittyviä metaforia esiintyy aineistossamme paljon erityisesti toisen tihentymän aikana 6.–20.9.2015, jolloin Sipilän hallitus esitteli pakkolaieiksi julkisessa keskustelussa nimeytyt kansalaisten työehtoja heikentävät toimet.⁴ Tämä ajanjakso oli politiikassa ja työmarkkinakentällä poikkeuksellinen sisältäen esimerkiksi pääministerin televisiopuheen ja palkansaajien suuren mielenosoituksen. Myös journalismin kieli heijasteli voimakkaita poliittisia jännitteitä. Sotametaforaan viittaavaa sanastoa löytyy journalismista varsin runsaasti: *sodanjulistus*, *luokkasota*, *marssi*, *marssijärjestys*, *taistelu*, *hyökkäys*, *saada takkiin* ja *ruutitynnyri*. Sodan ja kamppailun metaforien rinnalla esiintyy myös paljon urheiluun liittyviä metaforisia ilmauksia, kuten *rimakauhu*, *tyylipisteet*, *kädenvääntö*, *pallo* ja *kenttä*. Sodan ja urheilun metaforat ovatkin usein toisiinsa limittyneitä ja implikaatioidensa suhteen osin yhteensopivia: molempiin liittyy voimakas strategi-

nen elementti, usein kaksi kamppailevaa osapuolta sekä hyökkääjän ja puolustajan roolit, minkä vuoksi liitämme ne tässä sodan metaforamaailmaan. Lisäksi urheilusta usein puhutaan sodan termein, jolloin monet ilmaukset voivat olla aidosti epämääräisiä metaforisen luonteensa suhteen.

Kilpailukykykysösimukseen liittyen sodan metaforamaailma on voimakas myös siksi, että taistelu on konkreettinen ja – toisin kuin taistelussa sairautta vastaan – vastakkain on kaksi symmetrisesti konkreettista osapuolta. Toisin sanoen metaforan lähdealueena työmarkkinaneuvottelut ovat lähempänä sodan konkretiaa. Tässä metaforassa sota ei ole niinkään positiivinen kollektiivinen ponnistus vaan yhteiskuntaa kohtaava katastrofi. Sotametaforien käyttö kilpailukykykysösimuksen raportoinnissa on hyvä osoitus siitä, miten metaforan implikaatioiden valikoima on hyvin kontekstisidonnainen asia. Juuri nämä implikaatiot, jotka merkityksellistävät kohdealueen ilmiöitä, ovatkin metaforan varsinainen merkitys. Kilpailukykykysösimusta käsittelevissä jutuissa sodanjulistusmetaforalla pyritään voimakkaaseen vallankäyttöön ja saamaan oma viesti läpi julkisuudessa. Ajatus sotaan vertautuvasta, koko yhteiskuntaa koettelevasta ja hyvin affektiivisesta poikkeustilasta takaa sille painoarvon ja huomion.

Kilpailukykykysösimusneuvottelujen asetelma muodostui toisessa tarkastelemissamme keskustelun tihentymässä hallituksen ja ammattiyhdistysliikkeen väliseksi taisteluksi. Sen kuvaamiseen käytettiin sodan ja väkivallan metaforia, jotka olivat poliittisen kiistelyn takia latautuneita ja värikkäitä. Työelämän pelisääntöihin kajoamista kuvataan ay-liikkeen näkökulmasta esimerkiksi *tuhoamisen*, *murskaamisen* ja *romuttamisen* kautta. Taistelusetelmaa virittää otsikossaan esimerkiksi YLE:n juttu 9.9.2015:

Metalliliitto: Tämä on sodanjulistus – kymmenentuhannet liikkeelle? (YLE 9.9. 2015 Valtanen, Tero. Uutinen.)

Jutun metaforat, *tuhoaminen*, *murskaaminen* ja *sodanjulistus*, virittävät lukijan vastakkainasettelun ja kamppailun maailmaan. Jutussa pääsee ääneen Metalliliiton puheenjohtaja Riku Aalto, joka käyttää voimakkaita sanankäänteitä kuvatessaan ammattiyhdistysliikkeen näkökulmaa Sipilän hallituksen esittämiin työläinsäädännön muutoksiin:

Vähemmästäkin on saatu liikkeelle kymmeniätuhansia ihmisiä. En ole ensimmäisenä vetämässä lippua salkoon yleislakon merkiksi, mutta kyllä kentällä varmasti reagoidaan. (...) Tässä ei ole kyse enää vain yleissovun vaan koko työmarkkinajärjestelmämme murskaamisesta, Aalto sanoo. (YLE 9.9.2015 Valtanen, Tero. Uutinen.)

Koska jutussa on äänessä Metalliliittoa edustava Aalto, metaforat rakentavat mielikuvaa hallituksesta, jonka aloite (sodanjulistus) ei jätä ay-liikkeelle muuta vaihtoehtoa kuin uhata laajamittaisella tilanteen eskaloinnilla. ”Kentän reagointi” esitetään kuitenkin epämääräisenä uhkana, eikä Aalto sano suoraan, mikä reaktio konkreettisesti on. Lakon mahdollisuuden kuitenkin viitataan. Epäsuora viittaaminen onkin keskustelussa tyyppillinen keino käsitellä affektiivisia aiheita. Kun sodan metafora ladataan erilaisin

kiertoilmaisuin, samalla annetaan ymmärtää, ettei kyse ole leikkilisestä kielikuvasta vaan asiasta, joka on niin suuri, ettei siitä puhuta suoraan.

Helsingin Sanomien uutisjutussa ”Ay-johtajat ripittivät hallitusta leikkauksista – SAK:n Lyly: ”Tämä on myrkkyyä”” (HS 9.9.2015 Esa Juntunen ja Piia Elonen) kuvataan dramaattisesti tilanne, jossa kolmen ammattiyhdistysliikkeen johtajat *marssivat* pääministerin virka-asunnolle Kesärantaan pettyneinä ja ilmaisten avoimesti tuotumustaan hallituksen toimista. Kuten aiemmissa hallitusneuvotteluja käsittelevissä jutuissa, myös tässä luodaan läsnäolon tuntua kuvaamalla konkreettista tilannetta, jossa työmarkkinajohtajat *marssivat* pääministerin puheille tavoitteenaan *ripittää* hallitusta *rajuista leikkauksista*. Uhan tuntua tuodaan esiin erityisesti nostamalla lopussa esiin Metalliliiton Riku Aallolta Ylen haastattelussa esitetty lainaus: ”En ole ensimmäisenä *vetämässä lippua salkoon yleislakon merkiksi*, mutta kyllä *kentällä* varmasti reagoidaan”. Konfliktia ei metaforien tasolla väistetä, vaan pikemminkin korostetaan sanoilla, kuten *marssia*, *ripittämistä*, *raju*, *kulukuri* ja *sodanjulistus*. Myös tunteita kuvaavat sanat, kuten *levottomuus*, *vihastus* ja *olla kauhuissaan* tuottavat kiivaan konfliktin tuntua.

Ay-johtajat ripittivät hallitusta leikkauksista – SAK:n Lyly: tämä on myrkkyyä (HS 9.9.2015 Uutisotsikko)

Työmarkkinajohtajat marssivat keskiviikkoamuna ripittämään hallitusta rajuista leikkauksista pääministerin virka-asunnolle Helsingin Kesärantaan. Keskusjärjestöt miettivät nyt vastatoimia – yleislakkoa ei mainittu. (HS 9.9.2015 Juntunen, Esa ja Elonen, Piia. Uutinen.)

Konfliktia korostavat sanat tuovat esiin eri intressiryhmien välisen kamppailun. Journalismi toimii tässä työmarkkinajärjestöjen poliittisen viestin välittäjänä, ja voidaan tulkita niin, että mediassa välitetyt sanat, kuten *sodanjulistus* tai *myrkkyy* tarjoavat lukijoille kutsun poliittisen kiistelystä piiriin ja toimivat siten journalismin kielen affektiivisena käytäntönä. Yllä mainitussa jutussa tulevat esiin hallituksen ja ay-liikkeen vastakkaiset näkökannat (ks. myös Reunanen 2017). Tässä tapauksessa sotametafora on journalismille ensinnäkin tapa herättää mielenkiinto ja havahduttaa lukija jo otsikolla ”Sodanjulistus”. Toiseksi sotametafora on keino kuvata poliittinen konflikti poikkeuksellisen latautuneeksi tilanteeksi, jossa politiikka neuvotteluna on tauolla. Kolmanneksi journalismi omaksuu metaforaa käyttämällä ay-liikkeen retoriikan ja asemoituu siihen. Neljänneksi metafora on tapa ohjata lukijan suhdetta poliittisiin tapahtumiin, sillä sotametaforalla myös provosoidaan lukijoita valitsemaan suhtautumisensa poliittiseen kriisiin. Jutun lopuksi sodan metaforamaailmaa kuitenkin pehmentetään Aallon lainauksella, jossa tämä puhuu *avauksesta* ja kuljettaa näin poliittisen kamppailun sotantereilta turvallisempaan pelimetaforan maailmaan.

Myöhemmin yhteiskuntasopimusneuvottelujen ollessa onnistumaisillaan sopimuksen mahdollinen syntyminen kuvataan historiallisena käännekohtana. Tapahtumia peilataan edelleen sodan ja taistelun metaforamaailmaan ja sanastossa esiintyvät esimerkiksi metaforat *ydinase* ja *avoin sota*. Helsingin Sanomien näkökulmajutussa 1.3.2016 tapahtumia dramatisoidaan *savun hälvenemisellä* sekä *ruutikasa*-metaforalla:

Sopimuksen historiallisuus paljastuu, kun jatkuvan syyttelyn ja tappelun jäljiltä savu hälyvenee. (...)

Demarivetoisessa SAK:ssa epäluottamus hallitusta kohtaan on nyt syvää. SAK:ssa on nyt ruutikasa, joka voi räjähtää, jos hallitus vielä kerran heikentää olennaisesti palkansaajien asemaa. (HS 1.3.2016 Luukka, Teemu. Näkökulma.)

Kun yhteiskuntasopimus oli valmistumassa ammattiyhdistysliikkeen hyväksytyä sopimusluonnoksen maaliskuun 2016 alkupuolella, hallituspuolueiden puheenjohtajat juhlivat tätä urheilijoiden tapaan fist bump -tervehdyksillä, joista nähtiin runsaasti kuvia mediassa. Iltalehden näkökulmajuttu ”Yhteiskuntasopimus sekavuuden tilassa” (Näkökulma IL 4.3.2016 Juha Ristamäki) alkaakin toimittajan arviolla siitä, että hallituksen äijätuuletukset olivat vahvasti ennenaikaisia. Jutussa kritisoidaan sopuratkaisua ja arvostellaan lopputulosta. Ilmaukset *mallon heittäminen* ja *musta pekka* viittaavat puolestaan urheilun ja pelien maailmaan.

Hallitus oli yhdessä yössä muuttanut mielipiteensä: työmarkkinajärjestöjen neuvottelematulos muuttui alimittaisesta jättisaaliiksi. (...)

Hallitus heitti mallon SAK:laisille liitoille. Nyt katsotaan, kenen käteen musta pekka jää, vai jääkö kenenkään. (IL 4.3.2016 Ristamäki, Juha. Näkökulma.)

Peliin ja urheiluun liittyvät metaforat tarjoavat siirtymän metaforisesti sodan raskaista ja hälyttävistä tunnelmista kevyempään ilmanalaa ilman että syntyy vaikutelman journalistisen linjan dramaattisesta muutoksesta. Urheilu toimii siis sodan metaforan eräänlaisena affektiivisena varoventtiilinä. Jutun kertoja katsoo jälleen tapahtumia ulkopuolisena, poliitikkoihin ja järjestöihin kyynisestikin suhtautuvana tarkkailijana ja tarjoaa lukijoille samaa kyynisen tarkkailijan tulkintapositiona. Yleisön rooli on vaihtunut sodan mahdollisesta siviiliuhrista urheilusuorituksen yleisöksi. Hallituksen toimia kritisoidaan toteamuksilla ”hallituksen *uhkailuevät* on jo syöty” ja itse sopimukseen ei saa kehuja, vaan sitä moititaan *sekavaksi*:

Pääministeri Sipilä toivoikin, että ensi maanantaina SAK:n hallituksen kokouksen jälkeen tuuletettaisiin sopimuksen synnylle. Jos tuuletus mitoitetaan sopimuksen mukaan, se ei ole kovin mittava, koreografialtaan sekavan oloinen, mutta tavallaan toivoo antava. (IL 4.3.2016 Ristamäki, Juha. Näkökulma.)

Iltalehden jutussa 8.3. (Juha Ristamäki) puolestaan kuvataan politiikkaa uhkapelinä:

Tilanne on kuin huonosta pokeripelistä. Kellään ei ole kunnan kortteja, mutta kaikki yrittävät bluffaamalla saada toisensa taipumaan. Ilmeisesti Suomen taloustilanne ei niin huono vielä olekaan, kun on tähänkin varaa. (IL 8.3.2016 Ristamäki, Juha. Näkökulma.)

Työmarkkinasopimuksia tarkastellaan journalismissa usein pelimetaphorin niin, että journalismi asemoituu pistelaskijaksi tai etäännyty yleisön rinnalle politiikan katsomoon.

Mielipiteellinen journalismi kuitenkin asemoituu myös sopijaksi ja jalkautuu osapuolten keskelle hakemaan konsensusratkaisuja. Helsingin Sanomien pääkirjoitus ”Kannattaa sopia, kun ei ole vahvoilla” (7.3.2016) on tunnelmaltaan varoiteleva. Siinä peilataan sekä menneeseen ”takana oli jo monen kuukauden *puristus*” että tulevaan ”kilpailukyky sopimuksen *kohtaloksi* nimittäin koituu surkea epäonnistuminen, ellei *joustoa* löydy joka suunnasta”. Kilpailukyky sopimukseen viitataan useaan kertaan *kariutumisen* metaforalla. Pääkirjoitusjutun pohjavire on sopimiseen kannustava. *Sopia*-verbi on monimerkityksinen: toisaalta se viittaa henkilökohtaisten suhteiden kontekstissa riitelevien osapuolten väliseen sovintoon, toisaalta muodollisempien neuvottelujen tuloksena syntyvään sopimukseen. Poliittisessa journalismissa se toimiikin usein metaforisena siltana, jonka myötä instituutioiden välisiä suhteita voidaan kuvata henkilökohtaisten suhteiden käsittein. Näin pelissä eivät ole ainoastaan institutionaaliset eturistiriidat, vaan ikään kuin myös kahden metaforisesti personifoidun tahon väliset henkilökohtaiset suhteet, joiden sovitteluun kohdistuu moraalinen ja yhteisöllinen velvollisuus. Pääkirjoitus antaa ymmärtää, että hyviä ratkaisuja ei ole, mutta ratkaisu olisi silti saatava. Tässä mielipiteellinen journalismi ei asetu sivustakatsojaksi vaan osallistuu suomalaisen konsensusajattelun hengessä (Vesa ym. 2018; Rainio-Niemi 2014) keskusteluun siitä, miten tavoitteisiin päästään. Pääkirjoitus osallistuu poliittiseen keskusteluun: se jakaa kilpailukyky sopimuksen tavoitteet ja kutsuu lukijoita mukaan jakamaan ajatuksen sovinnollisesta ratkaisusta kiistaan.

Metaforamyrskyt

Metaforisten ilmausten affektiivisuutta tutkineiden Bowesin ja Katzin (2015) mukaan jo hyvin tavanomaiset ja vaikeasti tekstistä tunnistettavat metaforat saivat koehenkilöt kuvailemaan koetekstin tapahtumia ja henkilöitä näiden tunteiden näkökulmasta. Lisäksi heillä mitattiin kohonnutta aktiivisuutta mantelitulmakkeessa, jonka toiminta liittyy läheisesti tunneprosessointiin. Tutkijat tulkitsevat tuloksensa liittyvän filosofi Ted Cohenin (1978) ajatukseen siitä, että metaforinen kieli luo puhujan ja kuulijan välille intiimin tilan, joka perustuu jaettuun mutta sanattomaan yhteisymmärrykseen metaforan merkityksestä, mikä onkin niiden ymmärtämisen edellytys. Tämä intiimi tila puolestaan ohjaa kuulijan – ja lukijan – ottamaan viestin tulkinassa herkemmin huomioon sen affektiiviset ulottuvuudet.

Kilpailukyky sopimusaineistossa huomiomme kiinnittyi nopeasti affektiivisiin tihentymiin, joita kutsumme metaforamyrskyiksi. Viittaamme ilmaisulla journalistien juttujen sellaisiin osiin, joihin otetaan aineksia monista eri metaforamaailmoista ja yhdistetään metaforia joskus hyvinkin yllättävillä tavoilla. Esimerkiksi STT:n uutinen ”*Kipeät työelämän kiristykset syntyivät ilman järjestöjäkin*” (8.9.2015) kertoo hallituksen esittämästä niin sanotusta pakkolakipaketista ja työmarkkinajärjestöjen reaktioista siihen. Jutussa käytetään metaforia tavallisesta poikkeavalla, jopa yhteensopimattomalla tavalla. Huomio kiinnittyi erityisesti siihen, miten hal-

litus esitetään ruumiillistettuna yksikkönä, joka ”*kävelee* työelämän *kiristyspaketillaan rajulla tavalla* työmarkkinajärjestöjen yli”. Kirjaimellisesti luettuna lauseen metaforiset implikaatiot eivät ole luontevasti yhteensovittavissa. Mukana on sekä ruumiillistettu hallitus, joka *kävelee* sekä *paketti*, jolla käveleminen tapahtuu. Kokonaisuutena tämä akti tapahtuu *rajulla tavalla*, joka kävelemisen kuvauksena on, jos ei varsinaisesti kielenvastainen, ainakin yllättävä. Tällaisissa tapauksissa metaforiset ilmaukset tuntuvatkin olevan enemmän itsetarkoituksellisia ja vähemmän välineitä kuvatun tilanteen käsitteellisen järjestelmän jäsentämiseksi. Kyse ei ole siitä, että tapahtumien tiedollinen käsitteellistäminen olisi epäselvää, vaan pinoutuvien ja ristikkäisten metaforisten ilmausten ensisijainen tehtävä on nostaa tekstin affektiivista intensiteettiä vahvistamalla lukijan ja tekstin äänen jakamaa tilaa sekä suuntaamalla lukijan huomio toistuvasti tekstin affektiivisiin ulottuvuuksiin.

Samankaltainen funktio on *väläyttää* verbillä, joka usein saa täydennyksekseen metaforisesti intensiivisen ilmauksen. Seuraavissa esimerkeissä kontekstissaan metaforisesti ymmärrettynä *väläyttäminen* merkitsee vihjaamista tai mahdollisuudesta muistuttamista. Väläyttämisen kohteena puolestaan on tyypillisesti metaforisesti ilmaistu prosessi:

Solmun avaamiseksi on väläytetty yhteiskuntasopimuksen kaivamista jälleen kerran tuhasta. (...)

SAK puolestaan on väläyttänyt pitkän marssin alkamista. (IL 13.9.2015 Karvala, Kreetta. Pääkirjoitus.)

Pekka Ervastin jutussa YLE:llä 3.3.2016 politiikan erikoistoimittaja analysoi pilke silmäkulmassa puolueiden kannatuksen muutoksia. Juttu on täynnä värikästä kieltä, esimerkiksi viittauksia urheiluun ja populaarikulttuuriin. Metaforien maailmoja on käytössä useita, limittäin tai omina kokonaisuuksinaan. Maailmat ovat tuttuja: ruumiillisuus, matka, sota, rauha, urheilu, peli, suunnat ja liike. On siis kyse metaforamyrskyjä sisältävästä jutusta. Jutun kertoja rakentaa sidettä lukijaan, jonka kanssa hän voi yhdessä naureskella poliitikkojen tekemisille ja arvostella niitä sekä menneitä politiikan käännteitä, kuten Perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soinin poissaoloa kotimaan politiikan kentältä:

Asetelmassa kuvastuu persujen dilemma: ykköstykki Timo Soini on kadonnut kuvasta. Ulkoministeri liihottelee milloin missäkin päin maailmaa keräämässä käyntikortteja, joita hän sitten ylpeänä esittelee kollegoille eduskunnassa, kun sattuu siellä joskus käymään. (YLE 3.3.2016 Ervasti, Pekka. Näkökulma.)

Juttu esittää politiikan rennon karnevalistisessa hengessä, mitä kuvaavat Soiniin liitetyt ilmaiset *ykköstykki* ja *liihotella* sekä kutsuu lukijaa seuraamaan politiikan käännteitä etäältä varsin kynnisessä hengessä. Poliitikko ei tässä näydy virallisena ja vakavana, vaan – lukijasta riippuen – viihdyttävänä tai naurettavana draamana.

Johtopäätökset

Artikkelissa vastasimme kysymyksiin siitä, miten kilpailukykysovimustapausta merkityksellistetään journalismissa ja mitä metaforat tekevät journalismin kielessä. Tarjomme tässä yhden näkökulman siihen, miten journalistisen kielen metaforia voidaan tarkastella eri juttutyypit ja eri mediat huomioiden. Tutkimme Sipilän hallituksen kilpailukykysovimusta käsittelevää journalismia sekä laskennallisin että laadullisin menetelmin, edeten laskennallisten menetelmien avulla käsittelystä aineistosta rajatumman aineiston laadulliseen lähilukuun.

Journalismissa esiintyvien metaforien tutkiminen avaa metaforisten käsitteellistykseen kautta näkymän maailman jäsentämisen tapoihin (esim. Hellsten 1994). Metaforat heijastelevat vallitsevia käsityksiä politiikasta ja vallankäytöstä (Pankakoski 2018, 75–77) sekä muokkaavat ajattelun ja käsitteistämisen tapoja (Lakoff & Johnson 1980, 1–6). Poliitiikan prosessien käsitteellistäminen matkana, sotana tai draamana ei sinänsä ole uutta, mutta näiden yleisten metaforamaailmojen kautta toimme tutkimuksemme esiin sen, miten metaforat toimivat narratiivien lisäksi myös affektiivisella tasolla.

Metaforinen kielenkäyttö liittyy affektiivisuuteen kolmella tasolla. Ensinnäkin käsitteellisellä tasolla metaforat rakentavat lähdealueelta kohdealueelle vertauskuvalista järjestelmää, jossa lukijalle tarjottu positio voi olla jollain tapaa affektiivinen. Näin tapahtuu silloin, kun metaforiset ilmaukset tuottavat käsitteellisen jäsenyyden, jossa journalistinen ääni ja lukija asettuvat ikään kuin lähelle toisiaan, vaikkapa näytelmän tai urheilusuorituksen katsomoon.

Toiseksi, sanastollisella tasolla metaforiset ilmaukset itsessään voivat lisätä tekstin affektiivista intensiivisyyttä viittaamalla kohteisiin, jotka ovat kulttuurisesti latautuneita, merkityksistä raskaita ja siten affektiivisia. Tällaisia ovat esimerkiksi voimakkaat ruumiilliset kokemukset. Kolmanneksi, poeettisella tasolla metaforat liittyvät viestin muotoon. Havaitsimme, että sisäisesti koherenttien tulkintapakettien tai metaforajärjestelmien (Hellsten 1994), kuten metaforamaailmojen, lisäksi politiikan journalismissa käytettiin myös epäkoherentteja ja ristiriitaisia metaforamyrskyjä. Metaforien pinoaminen metaforamyrskyiksi voidaan ymmärtää yhdeksi journalismin affektiivisuutta tuottavaksi konventioksi, jossa kyse ei ole ensisijaisesti tiedollisesta vaan affektiivisesta kehystämisestä. Juuri metaforamyrskyt havahduttivat meidät pohtimaan metaforien laajempia merkityksiä journalistisessa kielessä.

Metaforien kautta on mahdollista päästä käsiksi journalismin yleisösuhteen rakentamiseen, koska metaforilla on keskeinen rooli siinä, miten journalismin kielessä kurotetaan kohti lukijoita, luodaan affektiivisia tiloja sekä ohjaillaan lukijaa ymmärtämään ja suhtautumaan käsiteltyyn aiheeseen. Metaforamyrskyt kurottavat lukijaan, nostavat juttujen intensiteettiä tuomalla yhteen metaforia erilaisista merkitysmaailmoista ja pyrkivät sitä kautta lisäämään journalismin kiinnostavuutta, joka on noussut tärkeäksi journalismin kriteeriksi (Heikkilä ym. 2012, 23–25). Laskennallisilla menetelmillä havaitsemamme metaforien keskeisyys ei palaudu vain tunnelmaisuihin tai arvottamiseen, vaan tutkimuksemme perusteella esitämme, että metaforat tulee nähdä erityisenä journalismin affektiivisena käytäntönä, joka tiedollisen tason lisäksi tuottaa ja jäsentää

yleisösuhdetta. Analyysissämme kuvasimme esimerkiksi sitä, miten metaforien kautta rakennetaan lukijoiden asemaa suhteessa politiikkaprosesseihin ja tuotetaan käsityksiä politiikasta.

Poliittisena kriisinä kiista kilpailukyky sopimuksesta ei ole sellainen kansaa ja mediaa yhteen kokoava tapahtuma kuin esimerkiksi äkillinen terroriteko tai sota (vrt. Williams & Delli Carpini 2011, 250). Kiistaan kilpailukyky sopimuksesta ei sisältynyt vain yhtä kansaa järkyttävää kriisipistettä, vaan tapahtumat jakautuivat pitkälle ajalle ja kilpailukyky sopimuksen ympärille kehkeytnyt kriisi ja siihen liittynyt politiikkaprosessi kokosivat yhteen erilaisia vastakkaisiakin toimia, näkökulmia, tavoitteita ja diskursseja. Jaettuna tavoitteena voitiin pitää Suomen taloudellisen tilanteen parantamista, mutta siihen pääsemiseksi tehtävät toimet herättivät erimielisyyttä (ks. Reunanen 2017). Kilpailukyky sopimusta käsittelevässä journalismissa muodostui myös sille ominaista kielenkäyttöä. Kansalaisille ja työntekijöille hallituksen toimet näyttäytyivät leikkauksina ja etujen heikennyksinä. Hallituksen näkökulmasta toimenpiteet taas olivat valtiontalouden kannalta välttämättömiä toimia ja yhteiskuntaa vahvistavia uudistuksia. Työmarkkinajärjestöille ne puolestaan näyttäytyivät perinteisen sopimiseen perustuvan järjestelmän purkamisena.

Aineistomme perusteella journalismissa jäsennettiin kilpailukyky sopimusta kolmen keskeisen metaforamaailman kautta: matkana, draamana ja sotana. Matkaa ja liikettä kuvaavissa metaforissa journalismi asettuu lähelle hallituksen ja muiden politiikkatoimijoiden retoriikkaa, tuottaen käsitystä politiikasta strategisena, päämääriä toteuttavana hallintona ja hallintana. Matkan metaforamaailmassa politiikka ja Suomen (taloudellinen) menestys kansakuntana nähdään väistämättömästi etenevinä prosesseina, eikä metafora kutsu lukijoita aktiiviseen toimintaan. Sotametaforiikka taas merkitsee kilpailukyky sopimuksen yhteydessä ay-toimijoiden kielikuviin asemoitumista ja politiikan kuvaamista konflikteiksi, ristiriidoiksi ja antagonistiseksi, vastakkaiten pyrkimysten törmäykseksi. Sotametaforan avulla kurotetaan kohti lukijoita ja kansalaisia, kutsuen yleisöä seuraamaan työmarkkinataistelua, reagoimaan siihen ja virittäytymään affektiivisiin politiikan tulkintoihin. Sotametaforiikka ja konfliktikuvasto asemoivat lukijat, kuten palkansaajat, taistelun osapuoliksi kamppailun keskelle.

Siinä missä sotametaforia käytetään herättelemään poliittiseen kamppailuun, draaman ja näytöksen kehys puolestaan tuottaa käsitystä kansalaisten ulottumattomissa olevasta poliittisesta järjestelmästä. Draaman metaforamaailman avulla journalismi ottaa etäisyyttä poliittisiin toimijoihin ja heidän kieleensä: tämä metaforiikka voi olla arvottavaa, toimijoiden motiiveja kyseenalaistavaa, kynnisesti epäilevää tai naurunalaiseksi tekevää. Draaman metaforiikassa journalisti kurottautuu lukijaa kohti, pienentää etäisyyttä lukijaan ja kutsuu tätä mukaan katsomoon, josta käsin tarkastellaan politiikan toimijoiden tekemisiä joko strategisesti eritellen, kynnisesti tai naureskellen, mutta yhtä kaikki etäällä journalistin ja lukijan ”meistä”. Ymmärrämmekin tämän olevan nimenomaan kielen dialogisuuden kautta rakentuvaa journalismin affektiivisuutta.

Tarkastellessamme metaforien funktioita, eli sitä mitä metaforat tekevät journalistisissa teksteissä, havaitsimme, että niitä käytetään esimerkiksi popularisointiin, konkretisointiin, dramatisointiin sekä asioiden tekemiseen uutisarvoiseksi ja kiinnostavaksi

yleisöille. Olemmekin osoittaneet, että metaforat toimivat affektiivisuuden säätelyssä eri juttutyypeissä ja eri medioissa. Aineistoexamplesämme näkyy iltapäivälehtien tyypillisesti räväkkä ja värikäs kieli, mutta myös se, että värikkäitä metaforia käytetään myös asiatyylisissä uutisjutuissa. Tämänkaltainen tutkimus voi paljastaa millaista valtaa journalismissa käytetään kielen ja esittämistapojen kautta yleisöjen huomiosta kilpailtaessa. Lukijaa puhuteltaessa journalismin kieli tuottaa käsityksiä poliitikoista tai poliittisista prosesseista ja kutsuu lukijaa jakamaan näitä käsityksiä. Samalla kieli säätelee intensiteettiä ja energiaa, lähentää tai loitontaa journalismin kertojan, käsitel-lyn aiheen ja lukijoiden välisiä etäisyyksiä. Esimerkiksi sellaisilla voimakkailla metafo-rilla, kuten *myrkky*, *giljotiini*, *ruutitynnyri* tai *sodanjulistus*, lukijoille merkityksellistetään poliittisia prosesseja ja kutsutaan heitä poliittisen kiistelyn piiriin, mutta myös tartu-taan vahvemmin lukijoihin.

Kirjallisuus

- Bahtin, Mihail (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays*. Toim. M. Holquist. Kääntänyt C. Emerson & M. Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Besnier, Niko (1990). Language and Affect. *Annual Review of Anthropology* 19:1, 419–451.
- Bowes, Andrea & Katz, Albert (2015). Metaphor creates intimacy and temporarily enhances theory of mind. *Memory & Cognition* 43:6, 953–963. <https://doi.org/10.3758/s13421-015-0508-4>
- Cohen, Ted (1978). Metaphor and the cultivation of intimacy. *Critical Inquiry* 5, 3–12.
- Edelman, Murray (1988). *Constructing the political spectacle*. Chicago & Lontoo: The University of Chicago Press.
- Flusberg, Stephen; Matlock, Teenie & Thibodeau, Paul H. (2018). War metaphors in public discourse. *Metaphor and Symbol* 33:1,1–18. <https://doi.org/10.1080/10926488.2018.1407992>
- Forsberg, Tuomas (2020). Sodassa koronavirusta vastaan? Covid-19 ja metaforien pandemia. *Kosmopolis* 50:2, 104–115.
- Goffman, Erving (1961). Fun in games. Teoksessa: Goffman, Erving (toim.). *Encounters: Two Studies in the Sociology of Interaction*. Indianapolis: Bobbs-Merrill, 17–84.
- Harvilahti, Lauri; Kalliokoski, Jyrki; Nikanne, Urpo & Onikki, Tiina (toim.). (2002/1992). *Metafora: ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Heikkilä, Heikki; Ahva, Laura; Siljamäki, Jaana & Valtonen, Sanna (2012). *Kelluva kiinnostavuus*. Tampere: Vastapaino.
- Hellsten, Iina (1994). Suomen tie europerheen jäseneksi. Metaforien näkökulma journalismin tutkimukseen. *Tiedotustutkimus* 17:4, 74–86. <https://doi.org/10.23983/mv.63579>
- Hellsten, Iina & Renvall, Mika (1996). Puhutaanko politiikkaa vai ollaanko hiljaa? Metaforat ja paradoksit journalismissa. *Tiedotustutkimus* 19:3, 44–53. <https://doi.org/10.23983/mv.63243>
- Hellsten, Iina (2000). Dolly: Scientific Breakthrough or Frankenstein's Monster? Journalistic and Scientific Metaphors of Cloning. *Metaphor & Symbol* 15:4, 213–222. https://doi.org/10.1207/s15327868ms1504_3
- Hellsten, Iina (2002). *The Politics of Metaphor. Biotechnology and Biodiversity in the Media*. Väitöskirja. Acta Universitatis Tampereensis 876. Tampere: Tampere University Press.
- Hendricks, Rose K.; Demjén, Zsófia; Semino, Elena, & Boroditsky, Lera (2019). Emotional Implications of Metaphor: Consequences of Metaphor Framing for Mindset about Cancer. *Metaphor and Symbol* 33:4, 267–279. <https://doi.org/10.1080/10926488.2018.1549835>
- Kantola, Anu (2006). Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa: Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). *Uusi jako - Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 156–178.
- Kitis, Eliza & Milapidis, Michalis (1997). Read it and believe it: How metaphor constructs ideology in news discourse. A case study. *Journal of Pragmatics* 28(1997), 557–590. [https://doi.org/10.1016/s0378-2166\(97\)00075-1](https://doi.org/10.1016/s0378-2166(97)00075-1)

- Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2005). "Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen" Kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. *Tiedotustutkimus* 28:2, 4–27. <https://doi.org/10.23983/mv.62587>
- Koivunen, Anu; Kanner, Antti; Janicki, Maciej; Harju, Auli; Hokkanen, Julius & Mäkelä, Eetu (tulossa). Emotive, evaluative, epistemic: a linguistic analysis of affectivity in news journalism. *Journalism*.
- Kovach, Bill & Rosenstiel, Tom (2001). Are Watchdogs an Endangered Species? *Columbia Journalism Review* 40:1, 50–53.
- Kumpu, Ville (2016). *Tulevaisuuden kuvittelemisen journalismissa. Tekstianalyttinen tulkinta journalismin tulevaisuusmielikuvituksesta*. Tampere: Tampere University Press.
- Kunelius, Risto (1996). *The news, textually speaking*. Tampere: University of Tampere.
- Kunelius, Risto (2000). Journalismi nelijalkaisena otuksena. Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23:3, 4–27. <https://doi.org/10.23983/mv.61519>
- Lakoff, George & Johnson, Mark (1980). *Metaphors we live by*. Chicago & Lontoo: The University of Chicago Press.
- Lule, Jack (2004). War and its metaphors: news language and the prelude to war in Iraq, 2003, *Journalism Studies*, 5:2, 179–190, <https://doi.org/10.1080/146167004200021168>
- Luotolahti, Juhani; Kanerva, Jenna; Laippala, Veronika; Pyysalo, Sampo & Ginter, Filip (2015). Towards Universal Web Parsebanks. *Proceedings of the International Conference on Dependency Linguistics (Depling'15)*.
- Mikolov, Tomas, Jeffrey; Chen, Kai; Corrado, Greg & Dean (2013). Efficient estimation of word representations in vector space. *Proceedings of Workshop at ICLR. 2013*.
- Nerlich, Brigitte; Clarke, David D. & Dingwall, Robert (2000). Clones and Crops: The Use of Stock Characters and Word Play in Two Debates About Bioengineering. *Metaphor @ Symbol* 15:4, 223–240. https://doi.org/10.1207/s15327868ms1504_4
- Onikki, Tiina (1992). Paljon pystyssä. Teoksessa: Harvilahti, Lauri; Kalliokoski, Jyrki; Nikanne, Urpo & Onikki, Tiina (toim.). *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: SKS, 33–59.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1996). *Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Pankakoski, Timo (2018). Teräksenlujasta kotelosta auran vantaisiin: Max Weber poliittisten metaforien käyttäjänä. Teoksessa: Kauppi, Niilo & Palonen, Kari (toim.). *Max Weberin lukutapoja*. SoPhi 138. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 73–91.
- Papacharissi, Zizi (2015). *Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Quintero Ramírez, Sara (2019). Metaphors of victory and defeat in sports headlines in English and Spanish. *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas* 14, 141–151. <https://doi.org/10.4995/rllya.2019.9564>
- Rainio-Niemi, Johanna (2014). Nordic Paradox of Openness and Consensus: The Case of Finland. Teoksessa: Götz, Norbert ja Marklund, Carl (toim.). *The Promise of Openness: Cultures and Paradoxes*. Brill, 27–49. https://doi.org/10.1163/9789004281196_004
- Reunanen, Esa (2017). Kiristystä vai kilpailukykyä? Auktoriteettipormanssit ja strategiset kertomukset neuvotteluissa "yhteiskuntasopimuksesta". *Politiikka* 59:2, 96–113.
- Reunanen, Esa & Väiliverronen, Jari (2020). *Tupo ja media. Talous- ja työmarkkinapoliittisen julkisuuden toimintahorisontit kolmella vuosikymmenellä*. Tampere: Tampere University Press.
- Ruusuvuori, Johanna (2012). Emotion, affect and conversation. Teoksessa: Sidnell, Jack & Stivers, Tanya (toim.). *The Handbook of Conversation Analysis*. New York: Blackwell, 330–349. <https://doi.org/10.1002/9781118325001.ch16>
- Schudson, Michael (1978). *Discovering the news: A social history of American newspapers*. New York: Basic Books.
- Torkkola, Sinikka (2008). *Sairas juttu. Tutkimus terveystutkimuksen teoriasta ja sanomalehden sairaalasta*. Tampere: Tampere University Press, Media Studies.
- Tuchman, Gaye (1972). Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity. *American Journal of Sociology* 77:4, 660–679. <https://doi.org/10.1086/225193>
- Vainikka, Eliisa (2019). Naisvihan tunneyhteisö Anonymisti esitettyä verkkovihaa Ylilaudan ihmishuhdekeskusteluissa. *Media @ viestintä* 42:1, 1–25. <https://doi.org/10.23983/mv.80179>
- Vesa, Juho; Kantola, Anu & Binderkrantz, Anne (2018). A Stronghold of Routine Corporatism? The Involvement of Interest Groups in Policy Making in Finland. *Scandinavian Political Studies* 41:4, 239–262. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12128>

- Volosinov, Valentin (1995). *Marxism and the Philosophy of Language*. London: Routledge.
- Wahl-Jorgensen, Karin (2020). An Emotional Turn in Journalism Studies? *Digital Journalism* 8:2, 175–194.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1697626>
- Wetherell, Margaret (2012). *Affect and emotion. A new social science understanding*. Lontoo: Sage.
- Wien, Charlotte (2005). Defining Objectivity within Journalism. *Nordicom Review* 26:2, 3–15.
<https://doi.org/10.1515/nor-2017-0255>
- Williams, Bruce Alan & Delli Carpini, Michael (2011). *After Broadcast News: Media Regimes, Democracy, and the New Information Environment*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/cb09780511846366.002>

Aineistolähteet

- YLE (7.5.2015) Veräjänkorva, Arto. Myös kansanedustajat jännittävät tietoa hallituspohjasta. Uutinen.
- HS (7.5.2015) Elonen, Piia. Hylkäisikö Sipilä Sdp:n jo etukäteen?–Porvarihallituksen osakkeet ovat vahvassa nousussa. Näkökulma.
- HS (7.5.2015) Junkkari, Marko & Teittinen, Paavo. Sipilä lähtee rakentamaan hallitusta perussuomalaisten ja kokoomuksen kanssa – ”Tämä ei ollut helppo päätös”. Uutinen.
- HS (7.5.2015) Teittinen, Paavo. Arhinmäki: ”Sipilä kasasi leikkaajien ja työelämän huonontajien hallituksen”. Uutinen
- STT (7.5.2015) Ei kirjoittajan nimeä. Ekonomistit: Yhteiskuntasopimuksen tehot olisivat olleet miljardiluokkaa. Uutinen.
- STT (7.5.2015) Ei kirjoittajan nimeä. Sipilä ei huolinut apureita perusporvaripohjaansa. Uutinen.
- YLE (7.5.2015) Koistinen, Antti. Kivireen raahaaminen käy yhä raskaammaksi–Hallituksella edessä nyt jättileikkaukset. Uutinen.
- IL (7.5.2015) Karvala, Kreetta. Carl Haglund, jännittääkö hallitukseen pääsy? Uutinen.
- HS (8.5.2015) Junkkari, Marko. Yksinäinen insinööri Sipilä teki hallitustunnusteluita kuin häikäpönttöautoa. Näkökulma.
- STT (6.9.2015) Ei kirjoittajan nimeä. Hallituksen alkukausi lipsui riitelyksi. Uutinen.
- STT (8.9.2015) Ei kirjoittajan nimeä. Kipeät työelämän kiristykset syntyivät ilman järjestöjäkin. Uutinen.
- IL/STT (8.9.2015) Ei kirjoittajan nimeä. Akava: Hallitus romuttamassa koko sopimusvapauden. Uutinen.
- YLE (9.9.2015) Valtanen, Tero. Metalliliitto: Tämä on sodanjulistus–Kymmenettuhannelle liikkeelle? Uutinen.
- HS (9.9.2015) Junkkari, Marko. Juha Sipilän 105 päivää. Pääkirjoitus.
- HS (9.9.2015) Juntunen, Esa & Elonen, Piia. Ay-johtajat ripittivät hallitusta leikkauksista–SAK:n Lyly: ”Tämä on myrkkyä”. Uutinen.
- IL (13.9.2015) Karvala, Kreetta. Suomi ei nouse vastakkainasettelulla. Pääkirjoitus.
- IL (14.9.2015) Parkkonen, Tommi. Suuri näytelmä. Näkökulma.
- YLE (15.9.2015) Uosukainen, Riikka. Mielenilmauksen jälkeen palataan lähtöruutuun. Näkökulma.
- HS (1.3.2016) Luukka, Teemu. Yhteiskuntasopimus olisi voimaan tullessaan suurin muutos työmarkkinoilla yli sataan vuoteen. Näkökulma.
- YLE (3.3.2016) Ervasti, Pekka. Soini on suurin pudottaja. Näkökulma.
- IL (4.3.2016) Ristamäki, Juha. Yhteiskuntasopimus sekavuuden tilassa. Näkökulma.
- YLE (5.3.2016) Lindqvist, Olli. Kokoomusväki oudoksuu ay-liikkeen vaatimuksia hallitukselle: ”Touhu lähenee mafiaa”. Uutinen.
- IL (5.3.2016) Saari, Tiina. Tutkija pitää pakkolakeja todennäköisenä–Vaikea paikka keskustalle ja perussuomalaisille. Uutinen.
- HS (7.3.2016) Ei kirjoittajan nimeä. Kannattaa sopia, kun ei ole vahvoilla. Pääkirjoitus.
- IL (8.3.2016) Ristamäki, Juha. Suuren suhmuroinnin sopimus. Näkökulma.
- HS (5.5.2015) Kauhanen, Anna-Liina. Mitä liikkuu Juha Sipilän päässä–Näillä perusteilla hallituspohja ratkaistaan. Uutisanalyysi. (Tämä juttu on isommasta aineistosta, mutta lähiluetun aineiston ulkopuolelta.)

Muut lähteet

Helsingin Sanomat (2015) Berg, Antti. Mikä on ”pakkolaki”? Eivätkö kaikki lait ole pakottavia? *Helsingin Sanomat* 8.10.2015. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002858142.html> (luettu 7.12.2020).

Viitteet

- 1 Hakusanoina käytettiin sanoja kilpailukyky sopimus, yhteiskuntasopimus ja kiky kaikissa taivutusmuodoissaan ja kirjoitusasuissaan (pienet ja isot alkukirjaimet). Haku kohdistui sekä otsikoihin että jutun sisältöihin. Yleltä mukaan otettiin uutisjutut (Yle Uutiset), STT:ltä kotimaa-, politiikka- ja talousuutiset, Helsingin Sanomilta osastot HS Ilta, Ihmiset, Kaupunki, Kotimaa, Nyt.fi, Metro, Poliitiikka, Pääkirjoitukset, Sunnuntai, Talous ja Ura. Iltalehdeltä otettiin mukaan kaikki osastot.
- 2 Tutkimuksessa käytettiin TurkuNLP ryhmän esiopettamaa Parsebank skipgram -mallia (ks. Luoto-lahti ym. 2015). Menetelmä perustuu siihen, että neuroverkkoihin perustuva koneoppimisalgoritmi tuottaa kohdesanan ympärillä esiintyvien sanojen tilastollisesta jakaumista numeerisen esityksen (vektorin). Näiden numeeristen esitysten samankaltaisuutta voidaan verrata: mitä samankaltaisempi kahden sanan numeeriset esitykset, sitä samankaltaisempia ovat niiden tyypilliset esiintymäkontekstit ja edelleen, sitä samankaltaisempia ovat niiden merkitykset.
- 3 Analyysin löydökset raportoitiin yhteiseen Excel-tiedostoon sekä siihen linkitettyihin tekstidokumentteihin, joissa juttujen analyysiä oli mahdollista avata tarkemmin. Tällä pyrittiin varmistamaan, että kunkin tutkijan tekemät tulokset olisivat toistenkin hahmotettavissa ja tutkijat saisivat siten kokonaiskäsityksen lähiluetusta aineistosta.
- 4 Pakkolaki-termi vakiintui julkisessa keskustelussa vuonna 2015 viittaamaan Sipilän hallituksen työehtoja leikkaaviin ehdotuksiin (Ks. esim. HS 2015).